

Kritika

Közös feladatunk: az olvasás

A Magyar Olvasástársaság 2011-ben Szombathelyen konferenciát szervezett Az olvasás osztantárgyi feladat címmel. A rendezvényen az olvasás tanításának és az olvasóvá nevelésnek számos aspektusáról szó esett, így az előadásokat magába foglaló tanulmánykötet is árnyaltan tárgyalja az olvasással kapcsolatos problémákat és teendőket. A Nagy Attila, Imre Angéla és Köntös Nelli szerkesztésében megjelenő kötet írásai azonban nem csupán elméleti megközelítésekkel szolgálnak: az olvasási készség fejlesztésének helyi szinten történő konkrét megvalósulásairól is hírt kapunk.

A könyv szerkezetének fényében a bevezetőben foglaltak némi finomításra szorulnak. A konferencia négy szekciójának előadásai négy külön fejezetben olvashatók, ezeket azonban megelőzi az *Alapvetés* című témakör, amely külön erénye a könyvnek, hiszen benne a magyar és az amerikai kollégák rövid írásai lehetőséget adnak az olvasással kapcsolatos nemzetközi párbeszédre. Ezt a szakmai együttműködést az olvasási szokások globális megváltozása, elsősorban az internet- (es szövegek) mindennapos használata, valamint ennek az olvasási szokások megváltozásában betöltött szerepe indokolja. A figyelmes olvasó észreveheti, hogy a konferencia anyagát tartalmazó fejezetek az alapvetések szellemiségének megfelelően, ugyanakkor igen szerteágazóan tárgyalják az olvasás kérdését és mutatják be a gyakorlatban már bevált módszereket, programokat. A nyelvi, olvasási és művelődési készségek (az úgynevezett 'literacy') fejlesztése országtól független közös problémaként és feladatként van jelen.

Az előadások a konferencia címének megfelelően mindig a 'literacy' fogalma felől tágabban értelmezett olvasás tanításának osztantárgyi jellegét emelik ki: a nyelvi és kommunikációs készségek fejlesztése nem kizárólag a magyarórákon zajlik, hiszen minden pedagógus szövegekkel tanítja diákjait. A (szak)szövegek megértése, az adott szakmai nyelven való pontos és világos megnyilvánulás képes-

sége tehát az összes tantárgynál (és az élet minden területén) megalapozza a diákok sikerességét. Az olvasás és az anyanyelvi kompetencia fejlesztése tehát minden tanár felelőssége, a kötet legfontosabb célja ennek tudatosítása mind az elméleti, mind a gyakorlati megközelítéseken keresztül. Ez a cél a magyar szakirodalomban sem ismeretlen. Egy korábbi, 1994-es konferencia eredményeként megjelent tanulmánygyűjteményben (*A többkönyvű olvasás felé*) már tárgyalták az olvasáskultúra ápolásának tantárgyközi megvalósítását, a most megjelent könyv azonban nem csak az erőteljesebb, a „tantárgyköziségben” a valójában senkihez nem tartozó, elveszni hajlamos közös felelősséget hangsúlyozó „osztantárgyi” szó használatával hoz újat, hanem az elmúlt évek olvasási beállítódást is befolyásoló történéseire és a 2009-es, szövegértést vizsgáló PISA-felmérés eredményeire is érzékenyen és naprakészen reagál.

A *Tantárgyak* fejezet elsősorban az iskolai természettudományos órák olvasásfejlesztésének néhány lehetőségét mutatja be. A matematika, kémia, biológia és történelem órákhoz kapcsolódó szövegértés-fejlesztési eljárások talán legfontosabb hozadéka, hogy a tanulók az egyes szakterületekre jellemző speciális szövegfajtákkal nem csak megtanulandó tananyagként, hanem pedagógiai módszerek segítségével feldolgozható szövegekként találkoznak. A lényegkiemelő képesség leginkább az

ismeretterjesztő szövegek révén fejleszthető, ez azonban szükségessé teszi a rendszeres olvasási tevékenységet és az olvasási stratégiák ismeretét. Ez a fejezet óraterveket, a természettudományos szövegek megértését segítő feladattípust közöl, az előadók pedig kiemelik – a könyv alapvetéseiben olvasottakkal párhuzamosan –, hogy korunk diákjainak figyelmét leginkább úgy ragadhatjuk meg, ha a tananyag feldolgozásába őket is bevonjuk. Az anyanyelvi kompetencia fejlesztése az olvasásértés mellett a beszéd- és íráskészség fejlesztésre is kiterjed, ezért a könyvben bemutatott interaktív, a tanulók véleményét és gondolataik önálló megfogalmazását előtérbe állító feladatok nem csak motiválnak, hanem mintegy észrevétlenül segítik elő a nyelvileg megalapozott logikus gondolkodást.

A reális tárgyak oktatóinak a tanulmányokban tapasztalt lelkesedése megbecsülendő, de a humántudományok felől olvasva némelyik elgondolásuk az olvasás össztantárgyi feladatként kezelésének esetleges túlhajtásaira, vitára érdemes nehézségeire is felhívja a figyelmet. Kérdés például, hogy a természettudományos fogalmak (lásd: a vér biológiai megközelítése) valóban mindig lehetőséget adnak-e irodalmi szövegek (jelen esetben a 'vér' szót tartalmazók) konstruktív – a reáltudományokat is támogató – felhasználására. A törekvés a szövegértés magyarórán kívüli fejlesztése, a biológia óra szépirodalommal való színesítése miatt dicséretes és példaértékű, de olykor csak az irodalom irodalomként való olvasásának ellehetetlenítésével valósul meg: mindenképpen érzékeltetni kell tehát a tanulókkal, hogy ezek a szövegfajták más olvasási eljárást igényelnek, mint az ismeretterjesztő szövegek.

Ez az példa azonban a pusztá jelenlétével, implicit módon erősíti meg a kötet egyik gyakran emlegetett irányadó elgondolását, miszerint az olvasás össztantárgyi fejlesztéséhez a magyartanárok és a más tárgyat tanító pedagógusok együttműködésére, összehangolt, egymást segítő munkájára van szükség.

A pedagógusok összefogását sürgeti a *Könyvtárak* témakör is, amely a könyvtárak, könyvtárpedagógusok olvasásra nevelésben betöltött szerepét emeli ki, és a szaktanárokkal együttműködésben már sikeresen megvalósított programokkal járható utakat is bemutat. A fejezet számot vet a könyvtárpedagógia céljaival és lehetőségeivel, ez pedig nem csak a könyvtári foglalkozásokon zajló olvasási-szövegértési feladatok szempontjából, hanem a gyerekek könyvkultúrájának, a könyvekhez való pozitív hozzáállásuk kialakítá-

A természettudományos órák olvasási feladatairól beszámoló előadások rendre kiemelik, hogy rendszeresen, logikusan gondolkodó fiatalok nevelése a cél, és ebben a folyamatban a reális tárgyak, az ismeretterjesztő szövegek komoly szerepet töltenek be. Mindazonáltal a nyelv logikája időnként a természettudományos logikától eltérő szemléletmódot igényel. A könyvben „logikailag nem megfelelően” feltett kérdésként, a (nyelvészeti) nyelvromlás reprezentánsaként megemlített „Megtudná mondani, hogy hány óra van?” (a „helyes” kérdés ezek szerint „Mennyi az idő?” lenne) mondat például a beszédaktuselmélet szerint egy teljesen elfogadható nyelvi megnyilvánulás, hiszen a nyelvi megfogalmazás mögött meglévő szándék – az illokúciós aktus – mindenki számára érthető.

sának szempontjából is elengedhetetlen. Külön említést érdemel a szülők szemléletének formálása mint cél, hiszen a tanulók számára alapvetően az otthoni elsődleges szocializációs közeg szolgál mintául: az olvasó gyerekek neveléséhez olvasó, az olvasást támogató szülőkre is szükség van.

A könyvtárhoz kapcsolódó előadások mindig számolnak a digitalizált szövegek és a számítógépes katalógusok megfelelő használatával is, reagálva az elmúlt két évtized változásaira, melynek következményeként a most felnövő generáció számára az írás-olvasás már nem egyértelműen a könyvekhez köthető. Erre a változásra és ennek kapcsán az olvasási szokások módosulására fókuszál az *Új források, eszközök* fejezet. A konferencia anyagának egyik visszatérő tétele, hogy a diákokkal minél többféle szövegtípust kell olvasatni ahhoz, hogy mindennapjaikban értően és kritikusan legyenek képesek befogadni az őket körülvevő információözönt. Ennek megfelelően ez a fejezet tárgyalja a reklámok multimediális, szövegeket és vizuális megjelenítést együtt értelmező olvasását és az internet térnyerésével karöltve megjelenő, a korábbiaktól merőben eltérő olvasási stratégiákat. A technikai vívmányok megjelenése támogathatja az (új) olvasást, ehhez azonban alkalmazkodni kell a mai diákokhoz: egyes tananyagok képekkel, videókkal is élvezetesebbé tehetők, és az interaktivitáshoz szokott új nemzedéknek lehetőséget kell adni, hogy az órákon tevékenyen részt vegyenek a szövegek értelmezésénél. Példaként szolgálhat egy multimedialitásra épülő történelemóra, vagy egy múzeumlátogatáshoz tartozó feladatlap.

Mivel a kötet főként az olvasási készségek magyarórán kívül történő fejlesztésére koncentrálnak, az irodalomoktatással kapcsolatos előadások csak a *Mese, olvasás, irodalom* fejezetben találhatók. A gyerekek aktív közreműködésén alapuló szövegolvasás itt is támogatott: a kooperatív módszer sikeréről olvashatunk, valamint ízelítőt kapunk egy új feladatgyűjteményről (*Szövegértés lépésről lépésre*), amely hétköznapi életből vett szövegtípusok értő, reflektált olvasását szorgalmazza. Két írás is foglalkozik a pedagógusképzéssel, hiszen a tanárok olvasási kedve és szövegfeldolgozáshoz köthető ismereteik meghatározhatják leendő tanítványaik könyvekhez való viszonyulását.

A szövegértés, az anyanyelvi kompetencia fejlesztésének számos vonatkozásáról és lehetőségéről szót ejt a kötet, mindezt közérthető, olvasmányos formában teszi. Lényeges ez, hiszen a könyv egyik legfontosabb üzenete, hogy az olvasásra nevelés a pedagógusok mellett a szülők, a tankönyvkiadók, a könyvtárak, az oktatáspolitikai feladata és felelőssége is – Szávai Ilona szavaival élve: nemzeti feladat. Komoly társadalmi összefogásra van tehát szükség ahhoz, hogy a következő generációk megfelelően fejlessék ki magukat szóban és írásban, és ezzel párhuzamosan – az értő olvasás képessége révén – kritikai gondolkodásra tegyenek szert.

Nagy Attila, Imre Angéla és Köntös Nelli (2011, szerk.): *Az olvasás ösztantárgyi feladat*. Savaria University Press, Szombathely.

Szilágyi Barnabás
ELTE, BTK